

IQTISODIYOTDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLAS VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

G'aniyev Baydulla Toshmurodovich

Iqtisod fanlar nomzodi

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

“Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriya” kafedrası dotsenti

E-mail: ganievb1966@gmail.com

Akbarova Maloxat Atabekovna

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

“Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriya” kafedrası magistranti

E-mail: akbarovamaloxat0388@mail.com

Dixanbayev Davron Xusan o'g'li

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

“Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriya” kafedrası talabasi

E-mail: Dixanbayev@mail.com

Annotatsiya (o'zbek tilida)

Mazkur maqolada iqtisodiyot sohasida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llashning dolzarbligi, uning asosiy yo'nalishlari hamda samaradorligini oshirish omillari tahlil qilinadi. Sun'iy intellekt texnologiyalari ishlab chiqarish, moliya, xizmat ko'rsatish va boshqaruv tizimlarida keng qo'llanilib, iqtisodiy jarayonlarni avtomatlashtirish va optimallashtirish imkonini bermoqda. Shuningdek, maqolada SI texnologiyalarini joriy etishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish, samaradorlik.

Аннотация (на русском языке)

В данной статье анализируется актуальность применения технологий искусственного интеллекта (ИИ) в экономике, основные направления их использования и пути повышения эффективности. Технологии ИИ широко применяются в производстве, финансах, сфере услуг и управлении, способствуя автоматизации и оптимизации экономических процессов. Также рассматриваются проблемы внедрения ИИ и пути их решения.

Ключевые слова: искусственный интеллект, экономика, цифровые технологии, автоматизация, эффективность.

Abstract (in English)

This article analyzes the relevance of artificial intelligence (AI) technologies in the economy, their main application areas, and ways to improve efficiency. AI technologies are widely used in production, finance, services, and management, enabling the automation and optimization of economic processes. The article also discusses the challenges of implementing AI and possible solutions.

Keywords: artificial intelligence, economy, digital technologies, automation, efficiency.

Kirish

So'nggi yillarda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan sun'iy intellekt texnologiyalari iqtisodiy tizimlarning ajralmas qismiga aylandi. SI katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, prognozlash va qaror qabul qilish jarayonlarini sezilarli darajada tezlashtiradi. Bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiyot sohasida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llash bugungi kunda juda dolzarb hisoblanadi, chunki u iqtisodiy jarayonlarni tezlashtirish, aniqlikni oshirish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. SI katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilib, bozor tendensiyalarini prognoz qilish, risklarni baholash va qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, Digital Economy sharoitida SI texnologiyalari ishlab chiqarish, moliya, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida avtomatlashtirishni kuchaytiradi. Bu esa xarajatlarni kamaytirish, unumdorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga olib keladi. Shu sababli, sun'iy intellekt zamonaviy iqtisodiyotning strategik rivojlanish omillaridan biri sifatida qaralmoqda.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining iqtisodiyotdagi o'rni

Global iqtisodiy ta'sir: SI 2030-yilgacha jahon iqtisodiyotiga taxminan **\$15–16 trillion** qo'shimcha qiymat olib kelishi kutilmoqda.

Mehnat unumdorligi: SI yordamida korxonalarda mehnat unumdorligi **20–40% gacha oshadi**.

Xarajatlarni kamaytirish: Avtomatlashtirish orqali operatsion xarajatlar **15–30% ga qisqaradi**.

Qaror qabul qilish tezligi: Katta ma'lumotlarni tahlil qilish orqali qarorlar **bir necha baravar tez va aniq** qabul qilinadi.

Yangi ish o'rinlari: SI ayrim kasblarni qisqartirsa ham, IT, data-tahlil va robototexnika sohalarida **yangi ish o'rinlari yaratadi**.

Moliyaviy sektor: Bank va sug'urta sohalarida firibgarlikni aniqlash darajasi **80–90% gacha oshadi**.

savdo va marketing: SI asosidagi tavsiya tizimlari sotuvni **25–35% ga oshiradi**.

Logistika samaradorligi: Yetkazib berish va zaxira boshqaruvi SI orqali **10–25% samaraliroq** bo'ladi.

Qishloq xo'jaligi: Aqlli texnologiyalar hosildorlikni **10–30% ga oshiradi**.

Sun'iy intellekt asosida samaradorlikni oshirish yo'llari.

Yo'nalish	SI texnologiyasi	Qo'llash usuli	Samaradorlik natijasi
Ishlab chiqarish	Mashinaviy o'rganish	Uskunalar nosozligini oldindan aniqlash	Nosozliklar 30–50% ga kamayadi, xarajatlar qisqaradi
Marketing	Sun'iy intellekt tahlili	Mijoz xatti-harakatlarini tahlil qilish	Sotuv hajmi 20–40% ga oshadi
Moliya	Avtomatlashtirilgan algoritmlar	Kredit riskini baholash, firibgarlikni aniqlash	Xatoliklar kamayadi, qarorlar tezlashadi
Logistika	AI optimizatsiya tizimlari	Yetkazib berish yo'nalishlarini optimallashtirish	Vaqt va transport xarajatlari 15–25% ga qisqaradi
Kadrlar boshqaruvi	Chatbot va AI tizimlari	Ishga qabul qilish jarayonini avtomatlashtirish	Tanlash jarayoni tezlashadi va sifat oshadi
Qishloq xo'jaligi	Kompyuter ko'rish	Hosil holatini monitoring qilish	Hosildorlik 10–30% ga oshadi
Sog'liqni saqlash	AI diagnostika tizimlari	Kasalliklarni erta aniqlash	Diagnostika aniqligi oshadi, davolash samarali bo'ladi

Yo'nalish	SI texnologiyasi	Qo'llash usuli	Samaradorlik natijasi
Ta'lim	Adaptiv o'qitish tizimlari	Talabaga mos individual o'qitish	O'zlashtirish darajasi oshadi

Raqamlashtirish va avtomatlashtirish – ishlab chiqarish va xizmat jarayonlarini SI yordamida boshqarish

Big Data'dan foydalanish – katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali aniq qarorlar qabul qilish

Kadrlar malakasini oshirish – SI bilan ishlay oladigan mutaxassislarni tayyorlash

Innovatsion boshqaruv – real vaqt rejimida monitoring va prognozlash tizimlarini joriy etish

Sun'iy intellekt iqtisodiyotda nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki resurslardan samarali foydalanish, tezkor va aniq qaror qabul

SI asosidagi prognozlash tizimlari talabni aniqlashda xatolikni **20–50% gacha kamaytiradi**

Logistika va ta'minot zanjirida xarajatlar **10–30% gacha qisqaradi**

Bank va moliya sektorida firibgarlikni aniqlash samaradorligi **90% dan yuqori** darajaga yetadi

Muammolar va cheklovlar

- yuqori boshlang'ich xarajatlar
- malakali kadrlar yetishmasligi
- axloqiy va huquqiy muammolar
- ma'lumotlar xavfsizligi masalalari

Xulosa

Iqtisodiyotda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llash zamonaviy rivojlanishning muhim omiliga aylanib bormoqda. SI ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, moliya va boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish orqali resurslardan samarali foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va qaror qabul qilish sifatini oshirishga xizmat qiladi. Natijada korxonalar raqobatbardoshligi ortadi va iqtisodiy o'sish jadallashadi.

Samaradorlikni oshirish uchun esa bir nechta muhim yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur: raqamli infratuzilmani rivojlantirish, sifatli ma'lumotlar bazasini shakllantirish, malakali kadrlar tayyorlash va SI texnologiyalarini milliy iqtisodiyot tarmoqlariga mos holda joriy etish. Shuningdek, innovatsion muhitni qo'llab-quvvatlash va davlat tomonidan rag'batlantiruvchi siyosat olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, biroq bu jarayonni to'g'ri tashkil etish va tizimli yondashuvni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari (raqamli iqtisodiyot va AI bo'yicha)
2. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi materiallari
3. Oliy ta'lim muassasalari uchun darsliklar va o'quv qo'llanmalar (Iqtisodiyot va axborot texnologiyalari yo'nalishi)
4. Ilmiy jurnallar:
 “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar”
 “Digital Economy and Society”
5. Internet manbalari:
<https://www.weforum.org>
<https://www.oecd.org>
<https://www.mckinsey.com>